משנה · אחרונים · פתח עינים · סדר זרעים

פתח עינים על משנה ביכורים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על משנה ביכורים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-משנה-ביכורים/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ד 4
משנה י 4
פרק ב 4
משנה יא 4
פרק ג 6
משנה ג 6
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ז 7
משנה ח 7
משנה יב 8

פרק א

משנה ד

שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו כתב הרמב"ם בפירושו שאין הלכה כמשנה זו וכו' ועיין מ"ש בעניותי בזה בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סי' קצ"ט בס"ד ע"ש באורך:

משנה י

ר' יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן וכו' עמ"ש אנכי עפר דל בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סי' תפ"ט באורך ע"ש:

פרק ב

משנה יא

הכותב חיתו ובהמתו לבנו לא כתב לו את הכוי וכו' כתב הרמב"ם בפירושו וז"ל אומרם חייתו ובהמתו הוי"ו כאן כאלו אמר או והכונה שאם כתב אדם חייתו לא כתב את הכוי וכן אם כתב בהמתו לא כתב את הכוי וכו' ע"ש:

ובצפייתנו צפינו להרב שדה יהושע שכ' דלדידיה דהרמב"ם אם כתב חייתו ובהמתו שתיהן כתב לו את הכוי וקנה המקבל הכוי ממ"נ וכן כתב רבינו עובדיה לדעת הרמב"ם. והנה אמרו בירושלמי עלה הכותב חיתו ובהמתו מתניתין דלא כרבי דתניא הקדיש חייתו ובהמתו לא הקדיש את הכוי רבי אומר הקדיש את הכוי וכתב הרב שדה יהושע על זה וז"ל להרמב"ם שפירש במשנתנו הכותב חיתו ובהמתו דאו או קתני ונפקא דאם כתב שתיהם כתב הכוי אי אפשר לפרש ה"נ דהמקדיש חיתו ובהמתו יפורש או חיתו או בהמתו ומשו"ה קאמר דלא הקדיש הכוי משום דהמוציא מחבירו ע"ה דא"כ מ"ט אמר רבי הקדיש את הכוי הא המע"ה וספיקא אלא י"ל דהכא יפרש שהקדיש שניהם חיתו ובהמתו ומשו"ה קאמר רבי שהקדיש הכוי ממ"נ אבל ת"ק סבר דאפי' הקדיש שתיהן אין דעתו על הספק אלא על הודאי וכוי לאו ודאי הוא וכ"כ הרא"ש התם וכו' ע"ש:

ושותיה דמר לא גמירנא ואני בער ולא אדע איך נחה דעתו דעת עליון לומר דלהרמב"ם שפירש במשנתנו דאו חיתו או בהמתו קאמר הכא בהקדיש יפרש שניהם והיינו טעמא דרבי. והרי הירושלמי קרי בחיל דמתני' דהכותב חיתו דלא כרבי וכפי דבריו לדעת הרמב"ם שפיר אתיא כרבי דרבי איירי בהקדיש שתיהן כמ"ש הוא ז"ל ומשנתנו להרמב"ם מיירי בכתב א' מהן אבל אם כתב ב' כתב את הכוי וכרבי דבהקדיש ב' הקדיש הכוי וכפ"ז מתני' דלא כת"ק הפך מ"ש בירושלמי:

ותו דלדידיה דהרמב"ם מפרש הא דהקדיש חיתו ובהמתו בהקדיש ב' וטעמיה דת"ק דסבר דלא הקדיש כוי דאין דעתו על הספק אלא על הודאי. א"כ מאן שם ליה לפרש להרמב"ם משנתנו דכותב חיתו ובהמתו או או קתני דמוכח דאם כתב שניהם כתב לו הכוי כמ"ש רבינו עובדיה והרב שדה יהושע עצמו כמש"ל. לימא הרמב"ם דגם משנתנו מיירי בכותב לבנו שתיהם ואפ"ה תנן דלא כתב לו את הכוי דאין דעתו על הספק. ואשקוטה ואביטה עזרת מש"ר וגדול עז"ר הרא"ש אשר מצא הרב שדה יהושע הנז' דבנדרים דף ח"י פירש הרא"ש כן. ולא ידעתי איך לא שלטו מאורי אור עיניו בהר"ן שם שפירש המקדיש חייתו ובהמתו או בהמתו לא הקדיש הכוי דהוי ספק חיה ספק בהמה ואם הקדיש בהמתו אמרינן דילמא כוי חיה ואי הקדיש חייתו אמרינן דילמא בהמה הוא עכ"ל ועוד כתב לקמן וז"ל גופיה נמי ס"ל דמעיילי לספיקא הלכך מתני' דסתם נדרים להחמיר רבנן עכ"ל עיניך הרואות דהר"ן פירש שם גבי הקדיש דאו קתני כמ"ש הר"מ במשנתנו דהכותב וא"כ ודאי דמפרש הרמב"ם הא דהקדיש כהר"ן וכ"כ הרשב"א בחידושי נדרי' שם וז"ל המקדיש חיתו ובהמתו י"מ או בהמתו ואפ"ה קסבר ת"ק דהקדיש הכוי דמעיילי נפשיה לספיקא וי"מ אפי' חיתו ובהמתו שתיהן וכו' והראשון נ"ל עיקר עכ"ל. ולא קשיא מאי דקשיתיה להרב שדה יהושע על מ"ד דהקדיש הכוי דהמע"ה דס"ל דמעיילי אינישי לספיקא. ועוד לא זכר הרב שדה יהושע דברי התוס' שם בנדרי' שכתבו וז"ל פי' ריב"א דמיירי דהקדיש חייתו או בהמתו ובהא פליגי דת"ק סבר מ"מ קדוש מספק ולא ודאי ור"א סבר דאפי' ספק נמי לא קדוש אבל אם הקדיש שניהם אפי' ר"א מודה דקדוש ממ"נ מיהו מסכת בכורים תנן וכו' משמע דאפי' בכותב תרוייהו מיירי לכן נראה לר"י דפליגי בכל ענין וכו' ע"ש הרי דריב"א פירש גבי מקדיש דאו קאמר אלא דמשום דמשמע לתוס' דמשנתנו דקתני כותב חיתו ובהמתו מיירי בכותב שניהם מקשו עליה. אך הרמב"ם דניחא ליה לפרושי דמשנתנו או קתני יש לומר דמפרש כריב"א בהקדש נמי והרי הוא כמבואר:

והנה הרא"ש בפירושו הקשה במאי דתנן הריני נזיר שזה חיה או בהמה הרי הוא נזיר תימא דהשתא ממוניה לא מעיילי לספיקא כדתנן הכותב חיתו ובהמתו לבנו לא כתב את הכוי ותנא בבריתא דה"נ ה"ה במקדיש חייתו ובהמתו לא הקדיש את הכוי ומפרש התם דטעמא דלא מעיילי אינישי נפשיה לספיקא והשתא ממוניה לא מעיילי אספיקא גופיה לא כ"ש דהכי אמרינן בנדרים וכו' וצ"ע עכ"ל .

גם אשו"ר לרב רחומי הרב שושנים לדוד נר"ו דמייתי קושית הרא"ש הלזו וכתב עלה וז"ל מאי קשיא ליה לרבינו דכל יסוד קושיתו במה שדימה הכותב חיתו ובהמתו לבנו

למקדיש חיתו ובהמתו והא לא דמו כלל ואע"ג דכתב דתניא בברייתא דה"ה במקדיש קשה להולמו דע"כ לא פליגי ר"א ורבנן אלא בדברים שבקדושה כגון נדרים ונזירות ובריית דוקא נקטה המקדיש חיתו וכו' דבהא לחוד הוא דפליגי ר"א ורבנן אי מעייל ממוניה אספיקא אי לא אבל הכותב חיתו ובהמתו לבנו לא שייכא כלל בהך פלוגתא דלכ"ע לא כתב הכוי דלית בהא איסורא כמו המקדיש אלא ממונא לחוד המע"ה ומתניתין רבנן היא ומשו"ה הרי זה נזיר ואה"נ דס"ל המקדיש וכו' הקדיש הכוי מה"ט גופיה דמעייל אספיקא והכותב לבנו שאני וכל זה ביאר הרמב"ם בפירושו באומרו וכל זה מוסב על עיקר אחד והוא אומרם ספקא דאיסור' לחומרא וספיקא דממונא לקולא. ודברי הר"י בר מלכי צדק על זה גם כן קשים מאד עכ"ל:

ואנכי עפר דל אני תמיה על רב נהוראי נר"ו אשר קסתו דרך אל ארזי הלבנון הרמים אבות דאורייתא חד"ד ותימ"א ואותוביה אותיב ולא עיין בירושלמי דהרי בירושלמי מדמה כותב חייתו ובהמתו למקדיש ובפירושא אתמר מתניתין דלא כרבי דס"ל דהקדיש הכוי וזהו יסוד דברי הרא"ש וקושיתו קושיא חזקה. גם על פי זה מבואר יפה לשון הר"י בר מלכי צדק ודבריו הן דברי הירושלמי רק דגריס ר"מ במקום רבי ע"ש וכל מ"ש רב חביבא נר"ו הוא הפך הירושלמי. והרואה יראה בפירוש הרא"ש ממדב"ר קדמות מייתי הירושלמי דקאמר מתניתין דלא כרבי. ובבא אליו נת"ן הבבלי דנדרים וקאמר דמתני' כר' אלעזר ואח"כ הקשה הקושיא הנז'. והגם דאלופי הרב הנז' לא הוה בידיה פירוש הרא"ש עצמו מ"מ אלו ראה דברי הירושלמי לחוד סגי ומסגי (זה שנים רבות שכתבתי זה ומן המות"ר בפי נהירנא דטרחתי ליתובי פסקי הרמב"ם ודקדוק לשונו וישבתי בעניותי קושית הרא"ש הלזו ועמדתי בתשו' מהרימ"ט ותשובת מהר"י חנדאלי סימן ז' דף פ"ה והכל נאבד רק זה נשאר ויעת"ק משם):

פרק ג

משנה ג

וכל בעלי אומניות וכו' פירוש הרמב"ם על זה קשה וכבר מהראנ"ח ורבנן בתראי אחרוני זמנינו ידרכון קס"ת משום יתובי דעתא דעת עליון הרמב"ם ז"ל ועיין מה שרמזתי בעניותי בס' הקטן ברכי יוסף י"ד סי' רמ"ד אות ז' ומשם באר"ה:

ורבינו עובדיה כתב חייבים לעמוד מפני מביאי הביכורים דחביבה מצוה בשעתה ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה ומפני נושאי התנוק לברית מילה עכ"ל ומהרימ"ט בחידושי קדושין על דף ל"ג כתב דכתבו האחרונים דנהגו לעמוד כשבא בעל

הברית למול את בנו דחביבה מצוה בשעתה וכתבתי אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף י"ד סימן רס"ה דלא ראיתי מי שכתב כן אלא רבינו עובדיה ע"ש והדבר מבואר שכונתו על קימה מפני בעל הברית בפרטות וכבר שם הזכרתי דברי הרב ט"ז סי' שס"א דקאי אמ"ש מרן בש"ע שם ומקורו דברי הרי"ץ גיאת מהירושלמי דהכא. ועתה בא לידי ספר התשב"ץ לתלמיד מהר"ם וראיתי בסי' תקל"ח ותקל"ט שהביא דברי הירושלמי וכתב מכאן נראה שחייב אדם לעמוד מפני עושי מצוה עכ"ל ונעלם מהרב ט"ז ועיין מ"ש הרב מר קשישא מהר"ר אליהו מלובלין בשו"ת יד אליהו סי' נ"ד:

משנה ד

ודברו הלוים בשיר וכו' עיין מ"ש התוס' בערכין דף י"א ע"א ע"ש באורך:

משנה ה

ומה שבידם נותנים לכהנים הרמב"ם פירש הגוזלות שהביאו בידם והרדב"ז בביאורו להרמב"ם כיפי תלי ליה לפירוש זה בדקדוק לשון משנתנו ע"ש ודוק:

משנה ז

התקינו שיהיו מקרין וכו' עמ"ש הרא"ש בפסקיו פרק הקורא עומד ומ"ש אנכי עפר דל בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן קמ"א אות ד' ע"ש:

משנה ח

והסלים והבכורים נותנין לכהנים. רבינו עובדיא כתב וקלתות של עשירים מחזירים להם וכתב הרב תוספת י"ט דלא דק דאמרו בש"ס בקמא דף צ"ב דהעשירים לא היו נותנים סלותיהם לכהנים וכו' ע"ש ועם האדון הסליחה דהש"ס שם בקמא מתניתין סתמא הוא דמייתי אלא דרש"י פירש והעשירים לא היו נותנים קלתותיהם לכהנים וח"ו נתחלף לו להרב דברי רש"י בדברי הש"ס ואגב שטפיה סבר דהם דברי הש"ס וקמותיב לרבינו עובדיה ושפר קדמיה דלא דק רבינו עובדיה. אבל בקושטא הם דברי רש"י והגם דרש"י מפרש הכי רבינו עובדיה מצי לפרש פירוש אחר. ותו אפשר דגם רש"י סבר הכי אלא דגריס במתני' והסלים והבכורים נותנים לכהנים וכמו שהובא הנוסח בש"ס שם ומשו"ה פירש דהעשירים לא היו נותנין כלומר במתנה אבל אזיל ומודה שהיו נותנין להם הקלתות ומחזירין להם הכהנים כדפירש רבינו עובדיה:

ותו קשה על הרב תוספות יום טוב דלא זכר ש"ר דהרמב"ם פרק ג' דין ח' והסמ"ג עשין קל"ט כתבו כדברי רבינו עובדיה וחוזר הכלי לבעליו. ושם ראיתי למהרש"א בחידושי אגדות שכתב דאפשר דהוא נלמד מקרא ולקח הכהן הטנא ע"ש ולא זכר הרב דהכי דריש בספרי והביאו הרב תוספת י"ט:

אחר זמן רב נדפס ספר"א נה"ר שושנים לדוד לרב נהוראי נר"ו ושם ראיתי כמעט מ"ש על דברי הרב תוספת י"ט וכיונתי לדעתו דעת עליון כאשר ישית עליו עין אדם. ואומר אני בעניותי דיראה הרואה דאין לסייע להרב תוספת יום טוב מדברי הפסיקתא וז"ל הסלים והבכורים ניתנין לכהנים מכאן אמר רבי בתר עניא אזלא עניותא שהרי סלי העניים ניתנין לכהנים וקלתות של עשירים מחזירין אותן עמהם עכ"ל דהול"ל וקלתות של עשירים מחזירין להם לפי דברי רבינו עובדיה וממ"ש ומחזירין אותן עמהם משמע דלא נתנום מעיקרא. אי משום הא לא איריא דאדרבא יש לדייק איפכא דהול"ל סלי עניים נותנין לכהנים וקלתות של עשירים אין נותנין לכהנים ומדלא קאמר הכי יש לפרש דגם הפסיקתא כונתה כן דהכהנים מחזירין להם והן מחזירין אותם עמהם ולהיות דבר פשוט לא הוצרכה לפרש. וכבר ראינו להרא"ש בפירושו שכתב וקלתות של עשירים מחזירין להם כלשון רבינו עובדיה והכי חזינן לגאון הביאו בשיטה מקובצת שם בקמא שכתב ומחזירין אותם לבעליהם ע"ש:

משנה יב

כספר תורה. פירוש ראשון שכתב רבינו עובדיה כן כתב הרב בעל התרומות שער א' משם הר"י אברצלוני שכך קבל פירוש משנה זו ומאי דקשיתיה להרב תוספת יום טוב על פירושי הרב דהול"ל וספר תורה. כתב עליו הרב כנה"ג ח"מ סי' צ"ז הגהת בית יוסף אות ל"ח דאלו היה רואה בספר התרומות שער א' היה מתברר לו שהיה גורס וס"ת וט"ס הוא בפירוש רע"ם עש"ב. ולא זכר ש"ר דגם בש"ס חולין דף קל"א נסחא דקמן היא וס"ת. והרב כנה"ג שם הביא פירוש הר"י בר מלכי צדק וייחסו להר"ש ואינו:

והר"ן והריטב"א בחידושי חולין כתבו משם הרמב"ן פירוש אחר דהא קמ"ל דאפילו ס"ת שאין גופו ממון ואינו אלא לראיה שבו ומילי לא מקנו בכספא אעפ"כ לוקחין אותו בהן (שוב נזכרתי דסוף חידושי' של חולין אינם של הר"ן כמו שכתוב בספר פ' כל הבשר ע"ש':

שוב ראיתי בספר התרומות דבתחילה כתב וס"ת ושוב כתב וכן ס"ת וכן רבינו ירוחם עיניך תחזינה משרים נתיב ו' ח"ב שהביא דברי הר"י אברצלוני דמייתי הרב בעה"ת וכתב כמו ששנינו בסוף בכורים וכן ס"ת ויש להרגיש קצת על הרב כנה"ג שהשיג על ספר תוספת י"ט דלא ראה ספר התרומות. ושם בספר התרומות ורבינו ירוחם כתוב וכן ס"ת כמדובר: